

Incertesa i fonaments de l'acció i organització social

JOAQUIM PERRAMON (*Grup de Recerca IAFI, Universitat de Barcelona*)

És coneguda la incapacitat habitual que té l'economia per fer previsions i possiblement passa el mateix amb el conjunt de les ciències socials. En qualsevol cas, la història, l'anàlisi borsària, l'economia, l'anàlisi política o les ciències socials en general, des del meu punt de vista, tenen interès perquè encara que no serveixin per predir el futur poden servir per saber quins perills cal evitar: compte amb el que ens diu Malthus, compte amb les lleis de Marx o compte amb l'analista financer que no sap la cotització de demà, però el pot alertar d'una bombolla.

Com que aquest fenomen és conseqüència de la incertesa derivada de la complexitat social, necessàriament ens trobem que l'economia té una part científica o especulativa (si A llavors B), extreta de la realitat i de l'anàlisi, i una altra part pràctica o ètica (conjunt de preceptes útils per assolir un benestar) en el sentit de la seva aplicabilitat que resulta més preventiva que predictiva.

Deia Churchill que si consultava dos economistes obtenia dues opinions, i per arrodonir l'acudit afegia que si un dels economistes era en Keynes les opinions podien ser tres. Doncs bé, no hauria de sorprendre que puguin coexistir teories contràries, ja que com és propi també de les situacions d'incertesa, tenen suport evidencial comú. En certa, una proposició i la seva negació no poden tenir suport evidencial comú, això és el principi del terç exclòs, però en incertesa no és així ja que és la seva pròpia definició.

Estem acostumats al principi del terç exclòs i a lògica clàssica, però si acceptem que una teoria econòmica pot ser més preventiva que predictiva, per què no acceptar simultàniament teories parcialment contradictòries? Podríem ser una mica de dretes i una mica d'esquerres a la vegada, i no em refereixo ni molt menys a ser com el Zelig de Woody Allen sinó a un eclecticisme pràctic.

Una altra conseqüència del fet que les ciències socials tinguin més capacitat preventiva que predictiva és que s'haurien d'utilitzar amb prudència a l'hora de fer lleis o polítiques públiques. És millor procurar limitar el mal que produir el bé; evitar el que no es desitja que induir el que es desitja. Vegem-ho pel cas de l'acció i de l'organització social.

* * *

El corrent dominant de l'economia del sector públic ha estat el neoutilitarisme. L'economia ha transformat el concepte d'utilitat: allò de què hom pot servir-se o treure un profit, capaç d'ésser usat beneficiosament, d'acord amb la definició del diccionari, a desitjabilitat.

Tanmateix, el concepte 'desitjabilitat' pel que fa als béns serveis públics és més feble que per als béns privats. Els mercats de béns privats són més simples que els mercats de béns públics. La informació dels béns privats està continguda en els preus mentre que la dels béns públics ho està en els mitjans de comunicació. La informació dels béns públics està esbiaixada a favor dels que insisteixen repetidament, mitjançant els seus gabinets de comunicació, a defensar el seu punt de vista. Els més actius informativament són les empreses dels sectors regulats, el benefici de les quals depèn de la bona relació amb l'administració pública. El «mercat de béns públics» té profunds i seriosos problemes per ser eficient. Només cal veure la capacitat de molts corruptes per guanyar eleccions.

Amb problemes conceptuals o no, el neoutilitarisme ha estat el corrent dominant de l'economia del sector públic. La *Theory of Justice* del filòsof John Rawls va despertar un enorme interès dels economistes perquè era un enfocament nou i original de la teoria del contracte social com a instrument normatiu per resoldre el problema de consens en l'ètica social¹.

Rawls, per resoldre aquest problema i arribar a uns principis de justícia consensuats, va fer l'experiment mental en què els individus en una societat es reuneixen per posar-se d'acord i per a evitar que el resultat sigui un mer reflex de les seves forces relatives i capacitat de negociació. Rawls suposa que aquests individus estan coberts per un «vel d'ignorància», de manera que no saben quina posició els tocarà ocupar en una futura societat (a concebre).

En aquestes condicions d'imparcialitat (*fairness*), segons Rawls, uns individus racionals arribaran a un consens sobre els següents principis d'organització social: 1/ Cada individu té dret a la llibertat bàsica més àmplia possible i compatible amb la llibertat dels altres. 2/ Les desigualtats econòmiques i socials han de distribuir-se de manera que: a) hom afavoreixi els menys afavorits, i b) estiguin lligades a ocupacions o posicions socials a l'abast de tots en igualtat d'oportunitats.

1. A. CASAHUGA, *Fundamentos normativos de la acción y organización social*, Barcelona: Ariel, 1985.

La teoria econòmica va fer la digestió del plantejament de Rawls a través de James Buchanan, premi Nobel l'any 1986, que canvià el plantejament de Rawls pel denominat càlcul del consens. Imaginem Crusoe i Friday: aquests personatges en les seves circumstàncies obtindrien avantatges d'un contracte social (constitució). Amb aquesta idea, segons la qual existeixen unes regles de joc o institucions creades a partir de l'acció voluntària i unànime dels individus, es posen les bases per a una teoria positiva («econòmica») de l'estat.

L'únic problema per a l'estabilitat d'aquest consens és l'anomenat '*free rider*' que l'estat hauria d'evitar. En principi l'estat, doncs, seria l'organització encarregada de mantenir la pau interior, garantir els drets de propietat sobre els recursos escassos i sancionar la transgressió.

A part de l'estat protector, en el model de Buchanan també es justifica l'estat productor sempre que hi hagin institucions que permetin la materialització dels guanys derivats d'atorgar aquesta competència.

El model de Buchanan també és compatible amb la idea del pensament polític clàssic de l'estat com a monopoli de la «lleï i l'ordre». Pel que fa al temor de com aprofitar el potencial social de l'estat contenint el seu potencial despòtic, que en el pensament polític s'ha resolt amb la introducció de restriccions com ara divisió de poder, pluralisme polític, federalisme, etcètera. La perspectiva econòmica d'aquesta visió és la d'un monopoli al que li introdueixen condicions de competència. Buchanan ha afegit restriccions (constitucionals) econòmiques al poder de l'estat com ara limitar la capacitat de creixement o l'endeutament.

* * *

En síntesi i com a conclusió, a mi em sembla que els criteris de prudència –esmentats en tractar la incertesa– serien de força utilitat per facilitar un consens constitucional.

Pel fet de ser asimètrica, la incertesa, és a dir, que acostumem a saber més d'allò que no pot passar que d'allò que passarà, de no A que d'A, és més fàcil consensuar en un nivell constitucional allò que no volem.

En segon lloc, les teories econòmiques també són més potents en negatiu, per prevenir dels perills, que no pas en positiu, on la política econòmica s'enfronta a un món complex i incert. Per tant,

un consens pot integrar teories econòmiques contradictòries aprofitant exclusivament la part preventiva d'aquestes teories.

* * *

I un epíleg necessari a la ponència: si llegeixen la Constitució veuran declaracions (consensos) que són transgredides cada dia. No solament es transgredeixen els drets generals (l'habitatge, accés a la cultura, investigació, defensa dels consumidors...), sinó obligacions concretes com «regular la utilització de sòl d'acord amb l'interès general per impedir l'especulació» (art. 47). Pura *doctrina Romanones*: 1/ «Para los enemigos la ley, para los amigos el favor»; i 2/ «Ustedes hagan la ley, que yo haré el reglamento». És molt difícil un consens voluntari i unànim amb aquells que facin pròpia la *doctrina Romanones*.

Joaquim Perramon